

KAZETARIA EZ DA JAINKOA EDO
KAZETARITZAREN ETA LITERATURAREN
ARTEKO HIRU DESBERDINTASUN
NAGUSI

Lorea Agirre Dorronsoro

“Martin Larralde honelako egun batez hil zen galeretan begiak zabalik etzanda, agian, zerua itsaso zikin bat dela esanez”. Horra Joseba Sarrionandiak Martin Larralderi buruz idatzitako bertsoak. Hiltzera zihoala zer pentsamendu izan zuen kontatzen digu Sarrionandiak, literatur egile den aldetik. Baina bada hitz bat lerro horietan, lurretako idazleak kazetariaren begirada eta postura kontuan dituela salatzen duena: agian.

‘Agian’ horrek markatzen du literaturaren eta kazetaritzaren arteko bereizketa. Egiaren eta egiantzekotasunaren arteko muga. Ez baitira gauza bera, eta biek ere ez baitute balio bera segun eta zein eremutan. Literaturan egia eta egiantzekotasuna baliokideak, osagarriak izan daitezke. Kazetaritzan oso gauza desberdinak dira, eta inoiz ez baliokideak. Alegia, ezin dela bata bestearen lekuan jarri. ‘Agian’ hori beharrezko da kazetaritzan, nahiz eta egia den kazetariak ezin duela omenka ibili. Baina beti izango da hobea –erran nahi baita ondraduagoa– omenka ibiltzea, ezagutzen ez dena asmatu eta egia gisa ematea baino. ‘Agian’ horrek kazetaria non kokatzen den esaten digu: dena gainbegira dezakeen idazle orojakilea den, edota egiaren, gertatutakoaren zati bat baino atzeman ezin dezakeen bitartekaria.

Idazleak ez du inongo mugarik, ez legerik; ez bada bere barne munduaren sinesgarritasuna gordetzea irakurlearen aurrean, mundu hori inongo mundu fantastikoena izanda ere. Kazetariak ere sinesgarritasuna gorde behar du. Hau da, idazten duen lehen paragrafoan kontratu bat sinatzeko proposamena luzatu behar dio irakurleari. Kazetariak gertatuaz zintzo dakiena kontatuko du eta irakurleak ez du zalantzarik izango irakurtzen ari dena egia denetz.

“Nik hau dakit, egiaren zati hau, eta kontatu egiten dizut”. Alegia, egia kontatuko du, letra txikiz nahi bada, edo bere egia subjektiboa, baina egia, eta ez egiantzekotasuna. Egiantzekotasuna izatea nahikoa du literatur idazleak irakurlearekin kontratua sinatzeko. Horrek ez du esan nahi literaturak egia ez dioenik: fikzio hutsa izanagatik, eta horrenbestez gezurra, egia biribilak esateko bide egokiagoa da, sarritan, kazetaritza bera baino. Baina hori beste kontu bat da.

Beraz, egia, ez egiantzekotasuna. Kazetariak ezin pentsa dezake hurrengoa: “Ez dakit horrela gertatu zen zehatz-mehatz, baina gerta zitekeen, sinesgarria da”. Ezin du jarrera hori defendatu, ez behintzat jarrera hori defendatzen ari dela irakurleari jakinarazi gabe. Zer gertatzen da irakurle bat erreportaje bat irakurtzen hasi eta, “baina kazetari honek hori nola daki?” galdetzen duenean berekiko. Akabo. Bukatu da erreportaje horren irakurketa, eta horrenbestez hankamotz geratu da kazetariaren egitekoa.

Gaur egungo kazetaritzan, kazetaritza estilo politizatuenean (zentzu zabalean), hau da, iritzi edo jarrera sortzaile edo indartzaile izan nahi duen kazetaritza estilo horretan oso sarri erabiltzen den formatua da gertaeren berritzea edo berregitea. Pentsatzekoa da kazetariak ez duela zuzenean ikusi gertatutakoa baina, lekukoen bidez, datu eta informazio ofizial edo ez ofizialen bidez kontatu dezake. Kontatu dezake gertatutakoa, edo bera jakitera iritsi den hori. Inoiz ez du gertaera osoa kontatu ahal izango. Idazleak, berriz, dena kontatu dezake. Eta hilketaren lekuan enbarazu egiten dion auto bat badago kendu egingo du inori konturik eman beharrik gabe. Idazlea jainkoa baita bere fikziozko erresuman. Pertsonaiak sortu, jantzi, moldatu, hitz eginarazi, hil... edozer egin dezake.

Kazetariak, ez. Kazetaria ez da jainkoa, askok hala pentsatuko badu ere. Baina kazetariak jainko izateko tentazio handia izaten du batzuetan. Eta idazlearen posturan jarri eta albisteko protagonistaren barne pentsamenduetan sartu nahi izango du: koherentziarik ez duenari lotura logikoak asmatuko dizkio, gertaeraren arrazoi

konplexuak azalpen lauetan emango ditu, zatikatutako errealitatearekin pitzadurarik gabeko ispilua sortu nahi izango du. Kazetariak beti du buruan beste topiko hori: 'Errealitateak ez diezazula titular on bat honda'. Kazetariak idatz dezake: "Bost urteko umea hil duen mutikoak depresioa izateko itxura zuen", edota "Ume hiltzailea depresioak jota zegoela adierazi zuen hura artatu zuen psikologoak". Hori da zuzena, hori da kazetari batek irits dezakeen informazio maila, baldin eta ez badio hiltzaileari elkarrizketa luze bat egiten eta hark depresioak jota dagoela esaten dion. Horrela ez balitz kazetariak bere irudipena dela idatzi beharko luke, bere subjektibotasuna agertu bere subjektibotasuna dela ezkutatu gabe. Baina "umea depresioak jota zegoen", ezin du kazetariak idatzi egia berdadero bat bailitzan. Agian bazegoen depresioak jota, agian ez.

Kazetariak jainkoa dela uste duen argi ikusten den adibide bat jarriko dizuet. *El País* egunkariak argitaratutako erreportaje bat da:

"Belen eta Aitorren ibilbide kriminala"

"Azken *Chesterraren* zigarro-punta kalera bota zuen Belenek tiro bat bota izan balu bezala. Aitorrek logelan zuen botila hartu, eta gaueko azken pixa egin zuen bertan, horrela ez zuen pisukideekin gurutzatu beharko komunerako bidean. Belenek motxila barrura bota zituen HS 9mm-ko pistola, urrunerako mando bat eta nortasun agiri faltsu sorta bat. Aitorrek bekainak ondo depilatuta zituela begiratu zuen ispiluan, pistola ondo zebilela egiaztatu eta gelako horman zuen argazki bati begiratu bota zion. Lana zuten hurrengo goizean, ordu pare bateko lana gehienera jota: auto ofizial berde baten atzeko aulkian egunkaria irakurtzen joango zen ezezagun bat bonba kotxez hiltzea, Corazón de María eta Cardenal Siliceo kaleen bidegurutzan. Errutina hutsa Madril komandoarentzat: Belenek hamar aldiz egin zuen horrelakorik; Aitorrek bost".

Bo, hona. Literatura balitz, legezko lirateke hor kontatutakoak eta gehiago, literatura kaskarra izanagatik. Baina kazetaritza izan

nahi duenez, gutxienez erabil daitekeen adjektiboa erreportaje faltsua dela da. Literaturak kazetaritzari egin diezaiokeen kaltearen adibide garbia da, zer esanik ez errealtateari, egiari, irakurleari. Irakurleak erreportaje hau arreta eta ardura pittin batekin irakurtzen badu, lehen lerroan bertan galdetuko du bere kolkorako, ea nola jakin duen kazetariak ETako kide **horrek** ohera joan aurretik *Chester* bat erre eta gero keinu bortitz batez bota zuela. Edota, nola dakien beste ETako kideak bekainak ea ongi depilatuak zituen begiratu zuela ispiluan atentatuaren bezperan. Kazetariak ez daki. Asmatu egin du. Jakin badakigu ez dituela ETako bi kide horiek elkarrizketatu, eta elkarrizketatuta ere zaila dirudi Aitor Garcia Aliagak kazetariari hau aitortzea: "Bekainak oso ondo depilatuta izatea gustatzen zait". Beraz, zer da kazetariak dakiena?

Egunkari handietan bada polizia-kazetaria deitzen zaion espezializazio bat: polizia iturriekin harremanetan dagoen kazetaria da. Pentsa dezakegunez kazetari honek bi etakide horiek atxilotu dituzten poliziekin edo ingurukoekin hitz egin du, eta miaketetan zer topatu duten kontatu diote: *Chester* paketea, txiza zuen botila bat, horman itsatsita zegoen argazki bat, motxila, pistolak... Bi etakideen argazki polizialak ere lortu ditu, bistan denez, eta hor konturatu da Aitor Garciak bekainak depilatuta dituela. Objektuen zerrenda bat da. Nola berregin daiteke gertatutakoa objektu zerrenda soil batekin? Asmatuz. Fikzio bat osatuz. Literatura eginez. Kazetariak bere burua jainkoaren pare jarritz, idazle orojakile izan daitekeela sinetsaraziz bere buruari. Azkenerako gezur handi bat sortu du, hori bai gansterren zinemaren ukitu estilistiko hanpatuarekin apaindua. Alegia, kazetariak ezin du literaturarik egin, ez behintzat esan gabe literatura egitera doala.

Badakit jarri dudan adibidea oso zabarra dela, esan nahi dut titiko ume batek ere ikusiko zukeela kontakizunaren gezurra. Baina *El País* egunkariak argitaratua da, eta *El País* egunkaria Europako

egunkari onenetako bat da, eredugarria gauza askotan. Alegia *El Paísek* hori egiten badu, beste batzuek...

Baina demagun albistea beste tankera batekoa dela. Demagun, Espainiako Gerran fusilatu beharrekoak konfesatzen aritu zen apaiz nafar batek halako egunkari bat utzi zuela idatzia, non fusilatu beharrekoen izen-deiturak, adina, data, lekua eta akusazioa jasotzen zituen, injustiziaren eta ankerkeriaren handiaz jabetuta. Zerrenda bat da, listari bat. Egunkaria kazetari baten eskuetara iristen da, eta literatura egiteko gogoia pizten zaio:

“Joan Antonio Marcilla hilerrirako bidean jarri dute nazionalek. Eskuak bizkarrean lotuta, burua soilduta. Goiz da oso, eguna argitzerako bukatu nahi dute lana soldaduek. 1936ko abenduaren 7a da, Ultzamako herrian. Hotz du Marcillak jaka zaharraren azpian; ihintza hezurretaraino sartzen zaio; aire izoztua hozkadaka hartzen du. Urratsa urratsaren ondotik emanez azken aldiz begiratzen ditu jaioterriko baso eta mendiak. Hormari buruz jarri dute, eta Marcillak begiak ez estaltzeko eskatu die. Ez du iluntasunean hil nahi. Ez du iluntasuna behar baino lehenago ikusi nahi. Tiroen burrunbak isiltasuna zartatu du, eguzkiaren lehen izpiek zerua pitzatu duten une berean. Txolarre aldra bat hegan irten da arrapaladan zuhaitz biluzietatik”.

Ados, errazago barkatzen diogu kazetariari sortu duen fikzioa: txolarreak zirela, eguna argitzearekin batera tiro hotsak, ihintza, baso eta mendiak... oso poetikoa. Bale. Baina egiazkoa al da pasarte hori? Benetan horrela gertatu al zen? Hotz egiten al zuen 1936ko abenduaren 7an? “Ez dut iluntasunean hil nahi”, esan al zuen Marcillak? Edo pentsatu? Edo beldurrez akabatu zen? Edo ezer pentsatzerako garbitu zuten?

Kazetariak ezin du protagonistaren barne ahotsa izan, ezin du berriaren subjektuaren barne pentsamendu eta sentimenduetan sartu. Protagonistak ez dira kazetariaren sorkuntza, eta ez dute hark

nahi bezala funtzionatzen. Horra kazetaritzaren eta literaturaren arteko lehen bereizketa. Bigarrena: egia eta egiantzekotasuna ez dira gauza bera, ez kazetaritzan behintzat. Kazetariak ezin du egiantzekotasuna egia balitz bezala saldu. Literatur idazleak, bai. Hirugarren eta azken desberdintasuna: kazetaria ez da jainko orojakile bat. Idazlea, bai. Hiru muga horietatik at, kazetaritzak badu zer ikasia literaturatik, azken finean informazioa emateaz gainera kazetariak komunikatzen ere jakin behar baitu.

